నివేదించదగినది

భారత అత్యున్నత న్యాయస్థానం
సివిలు అప్పీలు అధికారపరిధి
సివిలు అప్పీలు నెం. 23–24 /2024
స్పెషల్ లీవ్ కు అప్పీలు (C) నెం.8575–8576/2023

ఉత్తర ప్రదేశ్ రాష్ట్ర ప్రభుత్వం మరియు ఇతరులు. ... అప్పీలుదారు

VERSUS

అలహాబాద్‌లోని విశ్రాంతి సుప్రీంకోర్టు మరియు
హైకోర్టు న్యాయమూర్తుల సంఘం మరియు ఇతరులు. ...ప్రతివాదిలు

తీర్పు

డా.ధనంజయ వై చంద్రచూడ్, ప్రధాన న్యాయమూర్తి.

విషయ సూచిక

I. వాస్తవిక నేపథ్యం.....

II. ప్రధాన న్యాయమూర్తి ప్రతిపాదించిన నిబంధనల నోటిఫికేషన్‌ను ఆదేశించే అధికారం హైకోర్టుకు లేదు.....

III. చట్టపరమైన పరిష్కారాలను పొందడం మరియు ఒక ఉత్తర్వుకు చట్టపరమైన సవాలు చేసినందుకు ఒక పార్టీపై క్రిమినల్ ధిక్కారం ప్రారంభించబడదు.....

IV. కోర్టుల ముందు ప్రభుత్వ అధికారులను పిలిపించడం.....

1. అనుమతి మంజూరు చేయడమైనది.

2. అలహాబాద్‌లోని హైకోర్టు[1] యొక్క ధర్మాసనం 4 ఏప్రిల్, 2023 మరియు 19 ఏప్రిల్, 2023[2] నాటి రెండు ఆక్షేపిత ఉత్తర్వుల నుండి ప్రస్తుత అప్పీళ్లు ఉత్పన్నమయ్యాయి. అధికారాల విభజన మరియు క్రిమినల్ కోర్టు ధిక్కరణ అధికార పరిధిని ఉపయోగించడం, ప్రభుత్వ అధికారులను తరచూ కోర్టుకు పిలిపించే పద్ధతి గురించి, ఈ ఉత్తర్వులు ముఖ్యమైన ప్రశ్నలకు దారితీశాయి.

3. 'అలహాబాద్ హైకోర్టు మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తులు, మాజీ న్యాయమూర్తులకు గృహ సహాయం' విషయంలో హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి ప్రతిపాదించిన నిబంధనలను తదుపరి విచారణ నాటికి నోటిఫై చేయాలని 2023, ఏప్రిల్ 4 తేదీన ఇచ్చిన ఉత్తర్వుల్లో, హైకోర్టు ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వాన్ని ఆదేశించింది. ఆ ఆదేశాలను పాటించకపోతే తదుపరి రోజున కోర్టుకు హాజరుకావాలని ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వానికి చెందిన కొందరు అధికారులను హైకోర్టు ఆదేశించింది.

4. హైకోర్టు ఆదేశాలను పాటించడంలో చట్టపరమైన అడ్డంకులను ఎత్తిచూపుతూ, ఏప్రిల్ 4, 2023 నాటి ఉత్తర్వులను రీకాల్ చేయాలని కోరుతూ ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం, హైకోర్టులో ఒక దరఖాస్తును దాఖలు చేసింది., రీకాల్ పిటిషన్ 'ధిక్కారం' అని హైకోర్టు, 2023, ఏప్రిల్ 19 నాటి ఉత్తర్వుల ద్వారా పేర్కొంది మరియు ఉత్తర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వానికి చెందిన పలువురు అధికారులపై క్రిమినల్ కోర్టు ధిక్కరణ చర్యలను ప్రారంభించింది. కార్యదర్శి (ఆర్థికం), ప్రత్యేక కార్యదర్శి (ఆర్థికం) సహా కోర్టుకు హాజరైన అధికారులను కస్టడీలోకి తీసుకున్నారు మరియు ప్రధాన కార్యదర్శి మరియు అదనపు ప్రధాన కార్యదర్శి (ఆర్థిక శాఖ)పై బెయిలబుల్ వారెంట్లు జారీ చేశారు.

I. వాస్తవిక నేపథ్యం

5. 2011లో మొదటి ప్రతివాది అయిన అలహాబాద్ లోని విశ్రాంత సుప్రీంకోర్టు మరియు హైకోర్టు న్యాయమూర్తుల సంఘం, హైకోర్టులో దాఖలు చేసిన రిట్ పిటిషన్ నుంచి ఈ

[1] "హై కోర్టు"
[2] "ఆక్షేపిత ఉత్తర్వులు"

ఆదేశాలు వెలువడ్డాయి. హైకోర్టు మాజీ న్యాయమూర్తులకు గృహ సహాయం మరియు ఇతర ఖర్చుల కోసం మంజూరు చేసే భత్యాన్ని పెంచాలని, పిటిషన్లో ఇతర విషయాలతో పాటు కోరింది.

6. ఆ పిటిషన్ హైకోర్టులో పెండింగ్ లో ఉండగానే పి.రామకృష్ణన్ రాజు వర్సెస్ యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా కేసులో హైకోర్టు మాజీ న్యాయమూర్తులకు చెల్లించాల్సిన పదవీ విరమణ అనంతర ప్రయోజనాలకు సంబంధించిన కేసులను త్రిసభ్య ధర్మాసనం విచారించింది. 31 మార్చి, 2014 నాటి తన తీర్పులో, ఈ న్యాయస్థానం ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం రూపొందించిన పథకాన్ని మెచ్చుకుంది మరియు ఇతర రాష్ట్రాలు కూడా హైకోర్టు మాజీ న్యాయమూర్తుల పదవీ విరమణ తర్వాత ప్రయోజనాల కోసం ఇలాంటి పథకాలను రూపొందించాలని సిఫార్సు చేసింది. కోర్టు ఇలా పేర్కొంది:

> "34. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం, ఇతర రాష్ట్రాలు ఇప్పటికే ఇటువంటి పథకాన్ని రూపొందించిన చర్యలను అభినందిస్తూనే, ఈ ఉత్తర్వు ద్వారా, ఇప్పటివరకు అటువంటి పథకాన్ని రూపొందించని రాష్ట్రాలు స్థానిక పరిస్థితులను బట్టి, సంబంధిత హైకోర్టుల విశ్రాంత ప్రధాన న్యాయమూర్తులు మరియు విశ్రాంత న్యాయమూర్తుల ప్రయోజనం కోసం సాధ్యమైనంత త్వరగా, ఈ ఉత్తర్వు నకళ్లు అందుకున్న తేదీ నుంచి ఆరు నెలల వ్యవధిలో రూపొందిస్తాయని మేము ఆశిస్తున్నాము మరియు విశ్వసిస్తున్నాము."
>
> (ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడింది)

7. అనంతరం, పి.రామకృష్ణన్ రాజు (సుప్ర) కేసులో కోర్టు ఇచ్చిన తీర్పును పాటించనందుకు కోర్టు ధిక్కరణ పిటిషన్లు ఈ కోర్టులో దాఖలయ్యాయి. ఆ ఆదేశాలను పాటించేందుకు తీసుకున్న చర్యలను వివరిస్తూ, అఫిడవిట్లు దాఖలు చేయాలని అన్ని రాష్ట్రాలను సుప్రీంకోర్టు ఆదేశించింది. సుప్రీంకోర్టు మరియు హైకోర్టుల విశ్రాంత న్యాయమూర్తుల సంఘం అధ్యక్షుడు జస్టిస్ వి.ఎస్.దవే 2015, అక్టోబర్ 27న జారీ చేసిన ఉత్తర్వుల ద్వారా సుప్రీంకోర్టు ఆదేశాలకు అనుగుణంగా, ఇప్పటికే ఒక పథకాన్ని రూపొందించామని పేర్కొంటూ, ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వంపై కోర్టు ధిక్కరణ చర్యలను ఈ కోర్టు ముగించింది. స్థానిక పరిస్థితులను దృష్టిలో ఉంచుకుని, ఆంధ్రప్రదేశ్ పథకంలో కొలమానం నుంచి స్వల్ప వ్యత్యాసం అనుమతించవచ్చని, కొలమానం కంటే తక్కువ చెల్లిస్తున్న రాష్ట్రాలు 'తగిన దశ, సమయం'లో ఎగువ సవరణను పరిశీలించాలని హైకోర్టు సూచించింది. కోర్టు ఇలా పేర్కొంది:

"మేఘాలయ, మణిపూర్, మహారాష్ట్ర, గోవా, మిజోరం, పంజాబ్, తమిళనాడు, కర్ణాటక, ఆంధ్రప్రదేశ్, సిక్కిం, అరుణాచల్ ప్రదేశ్, తెలంగాణ, ఉత్తరప్రదేశ్, మధ్యప్రదేశ్, త్రిపుర, ఢిల్లీ, హర్యానా, ఉత్తరాఖండ్, రాజస్థాన్, ఛత్తీస్‌గఢ్, కేరళ, గుజరాత్, అస్సాం.

పైన పేర్కొన్న ప్రతి రాష్ట్రం తరఫున దాఖలు చేసిన కౌంటర్ అఫిడవిట్లు/ ప్రతిస్పందనలు, కోర్టు ఆదేశాలకు అనుగుణంగా, ఒక పథకాన్ని రూపొందించినట్లు సూచిస్తున్నాయి. కొన్ని రాష్ట్రాలు ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం (కోర్టు కొలమానంగా స్వీకరించింది) పదవీ విరమణ అనంతర అలవెన్సుల ద్వారా చెల్లిస్తున్న దానికంటే ఎక్కువ చెల్లిస్తుండగా, మరికొన్ని తక్కువ మొత్తాన్ని (లు) అందిస్తున్నాయి. తీర్పులోని 33 మరియు 34 పేరాల్లో పేర్కొన్న వెసులుబాటును బట్టి, స్థానిక పరిస్థితులను దృష్టిలో ఉంచుకుని రాష్ట్రాలు తమ పథకాలను రూపొందించుకునే వెసులుబాటును బట్టి కొలమానాల మధ్య కొంత వ్యత్యాసాన్ని అర్థం చేసుకోవచ్చు. పైన పేర్కొన్న అన్ని రాష్ట్రాలు తమ పథకాలను రూపొందించుకున్నందున, ఈ రాష్ట్రాలకు సంబంధించినంత వరకు కోర్టు ధిక్కరణ చర్యలను ముగించాలని, మేము ఆదేశిస్తున్నాము.

ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం కంటే తక్కువ అలవెన్సులు చెల్లించే రాష్ట్రాలు తగిన దశలో, సమయంలో అలవెన్సులను పెంచాల్సిన అవసరాన్ని, పరిగణనలోకి తీసుకోవాలని కూడా మేము ఆదేశిస్తున్నాము.

(ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడింది)

8. హైకోర్టు మాజీ న్యాయమూర్తులకు పదవీ విరమణ అనంతర ప్రయోజనాలను సవరిస్తూ ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వం 2018, జూలై 3న ఉత్తర్వులు జారీ చేసింది. హైకోర్టు విశ్రాంత ప్రధాన న్యాయమూర్తులు మరియు న్యాయమూర్తులకు చెల్లించాల్సిన డొమెస్టిక్ హెల్ప్ అలవెన్స్‌ను మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తులకు నెలకు రూ.20,000కు, మాజీ న్యాయమూర్తులకు నెలకు రూ.15,000కు పెంచారు. ఈ సవరించిన పథకం కింద, మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తి లేదా న్యాయమూర్తి మరణించిన తర్వాత, జీవించి ఉన్న జీవిత భాగస్వామి జీవితాంతం నెలకు వరుసగా రూ.10,000 /- మరియు రూ.7,500 /- పొందడానికి అర్హులు. 2022లో ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తులకు రూ.50 వేలు, హైకోర్టు మాజీ

న్యాయమూర్తులకు రూ.45 వేలకు భృతి పెంచింది. మొదటి ప్రతివాది, రిట్ పిటిషన్ లో అభ్యర్థనలను సవరించాలని, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం రూపొందించిన కొత్త పథకంతో సమానంగా ఉండాలని అభ్యర్థించారు.

9. 2019 నుంచి 2023 మధ్య కాలంలో అలహాబాద్ హైకోర్టు మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తులు, మాజీ న్యాయమూర్తులకు డొమెస్టిక్ హెల్ప్ (గృహ సహాయం) అందించడానికి కొన్ని నిబంధనలను హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి ప్రతిపాదించినట్లు తెలుస్తోంది. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 229 ప్రకారం ప్రధాన న్యాయమూర్తి తన అధికారాలను ఉపయోగించి వాటిని రూపొందించారని నిబంధనల పీఠిక సూచిస్తుంది. ప్రస్తుత కేసుకు కేంద్ర బిందువుగా ఉన్న నియమాల యొక్క కార్యాచరణ భాగం ఈ క్రింది విధంగా ఉంది:

> "భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 229 ప్రసాదించిన అధికారాలను ఉపయోగించి, అలహాబాద్ లోని హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి హైకోర్టు మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తులు మరియు హైకోర్టు మాజీ న్యాయమూర్తులకు గృహ సహాయం అందించడానికి ఈ క్రింది నిబంధనలను రూపొందించడానికి సూచిస్తారు.
>
> ...
>
> 6. **గృహ సహాయకుల ఎంపిక**: మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తి లేదా మాజీ న్యాయమూర్తి తన విచక్షణ మేరకు ఒక వ్యక్తిని ఇంటి సహాయకుడిగా నియమించవచ్చు.
>
> 7. **ఒప్పంద నియామకం**: రూల్ 6 కింద గృహ సహాయకుడి నియామకం ఒప్పంద ప్రాతిపదికన ఉంటుంది మరియు రూల్ 5 కింద మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తి లేదా మాజీ న్యాయమూర్తి సౌకర్య ప్రయోజనాన్ని పొందే వరకు మరియు మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తి లేదా మాజీ న్యాయమూర్తి యొక్క ధృవీకరణకు లోబడి గృహ సహాయకుడు సంతృప్తికరంగా విధులు నిర్వర్తించే వరకు అందుబాటులో ఉంటుంది.
>
> 8. **రీయింబర్స్ మెంట్:** ఉద్యోగంలో చేరిన తరువాత, గృహ సహాయకుడికి చెల్లించాల్సిన నెలవారీ వేతనాన్ని, హైకోర్టు ప్రతి నెల పూర్తయిన తరువాత మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తి లేదా మాజీ న్యాయమూర్తికి తిరిగి చెల్లిస్తుంది.
>
> 9. **వేతనాలు**: డొమెస్టిక్ హెల్ప్ నియామకానికి హైకోర్టు మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తి లేదా మాజీ న్యాయమూర్తికి చెల్లించే వేతనాలు, హైకోర్టులోని నాల్గవ తరగతి ఉద్యోగికి ఫ్యూన్ గ్రేడ్ లేదా కరువు భత్యముతో సహా వేతన స్కేలులో కనీసం సమానంగా చెల్లించాలి...."
>
> (ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడింది)

10. పైన పేర్కొన్న వాస్తవ నేపథ్యంలో, హైకోర్టు రిట్ పిటిషన్‌ను విచారించింది, ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వ అధికారులను పిలిపించింది మరియు రెండు ఆక్షేపిత ఉత్తర్వులతో సహా పలు ఉత్తర్వులను జారీ చేసింది. సంబంధిత రిట్ పిటిషన్ ను విచారించే సమయంలో, హైకోర్టు ముందు జరిగిన పరిణామాలను అర్థం చేసుకోవడానికి, హైకోర్టు ఇచ్చిన ఆదేశాలు సముచితం.

11. 2023, జనవరి 5న మొదటి ప్రతివాది సవరణ దరఖాస్తును హైకోర్టు అనుమతించింది. "వ్యవహారాన్ని వేగవంతం చేయడానికి" రికార్డులతో సహా వ్యక్తిగతంగా హాజరు కావాలని ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రిన్సిపల్ సెక్రటరీ, లా అండ్ జస్టిస్‌ని హైకోర్టు ఆదేశించింది. హైకోర్టు ఇలా పేర్కొంది:

> "సుప్రీంకోర్టు ఆదేశాల అనుగుణముగా, ఈ పథకం ఇప్పటికే ఉందని, ఆ మొత్తాన్ని రాష్ట్ర ప్రభుత్వమే సక్రమముగా చెల్లిస్తోందని స్టాండింగ్ కౌన్సెల్ నిర్దిష్ట ప్రశ్నకు, సమాధానమిచ్చారు. అయితే, విశ్రాంత న్యాయమూర్తులకు మంజూరు చేయబడిన ప్రయోజనాలకు సంబంధించిన మొత్తం పరిమాణాన్ని, అప్పటి నుండి సవరించలేదు. సవరణకు సంబంధించిన అంశం, ఏమైనా ఉంటే, అత్యున్నత స్థాయిలో పరిగణనలోకి తీసుకోవాలని పేర్కొంది.
>
> ఏదేమైనప్పటికీ, ఈ కేసును వేగవంతం చేయడానికి, తదుపరి ఉత్తర్వులు జారీ చేయడానికి ముందు, ఉత్తర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ న్యాయ, న్యాయ శాఖ ముఖ్య కార్యదర్శి రికార్డులతో సహా హాజరై, ఈ విషయంలో రాష్ట్ర ప్రభుత్వ వైఖరిని కోర్టుకు తెలియజేయడం సముచితంగా ఉంటుంది.
>
> సవరణ దరఖాస్తు అనుమతించబడుతుంది. రిట్ పిటిషన్ సవరించిన కాపీని దాఖలు చేయాలని పిటిషనర్ తరఫు న్యాయవాది కోరారు."
>
> (ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడింది)

12. రిట్ పిటిషన్ 12 జనవరి, 2023న విచారణకు వచ్చినప్పుడు, ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రధాన కార్యదర్శి, లా అండ్ జస్టిస్, హైకోర్టు ముందు హాజరయ్యారు. అంతేకాకుండా, ప్రధాన న్యాయమూర్తి ప్రతిపాదించిన నిబంధనలు పరిశీలనలో ఉన్నాయని, హైకోర్టుకు కొన్ని ప్రశ్నలు

సంధించామని, ఈ విషయాన్ని కేబినెట్ ఆమోదం కోసం ఉంచుతామని హైకోర్టుకు నివేదించారు. హైకోర్టు 19 జనవరి, 2023కి కేసును జాబితా చేసింది మరియు "చెప్పబడిన తేదీలో, సంబంధిత కమిటీ ద్వారా ప్రశ్నలు/స్పష్టతలను పరిష్కరిస్తుందని భావిస్తున్నాము" అని పేర్కొంది. (హైకోర్టు).

13. 2023 జనవరి 19న హైకోర్టు తరపు న్యాయవాది వాదనలు వినిపిస్తూ, నిబంధనలకు సంబంధించిన సందేహాలను హైకోర్టు పరిష్కరిస్తుండగా, ఈ కేసును సుదీర్ఘకాలం పెండింగ్లో ఉంచేందుకు రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ప్రశ్నలను చిన్నచూపు చూస్తోందన్నారు. ప్రస్తుతం అమలులో ఉన్న పథకానికి సవరణలు చేయాల్సి ఉందని, రాష్ట్ర ప్రభుత్వం త్వరితగతిన పరిశీలిస్తుందని అదనపు అడ్వొకేట్ జనరల్ నివేదించారు.

14. తదుపరి తేదీ, 2023, మార్చి 23 న, హైకోర్టు మాజీ న్యాయమూర్తులకు మంజూరు చేసిన పదవీ విరమణ అనంతర ప్రయోజనాలను సవరించడంలో మరియు నిబంధనలను నోటిఫై చేయడంలో రాష్ట్ర ప్రభుత్వం జాప్యం చేయడంపై హైకోర్టు అసంతృప్తి వ్యక్తం చేసింది. హైకోర్టు "యుపి ప్రభుత్వం ఫైనాన్స్ సెక్రటరీని మరియు ఫైల్ను డీల్ చేస్తున్న అన్ని సంబంధిత అధికారులతో పాటు యుపి ప్రభుత్వ ప్రిన్సిపల్ సెక్రటరీ (లా)ని తదుపరి తేదీలో రికార్డులతో పాటు హాజరుకావాలని సమన్లు జారీ చేయాలని హైకోర్టు పేర్కొంది."

15. 2023, ఏప్రిల్ 4న హైకోర్టు తొలి తీర్పు వెలువరించింది. ఆదేశానుసారం, ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ప్రత్యేక కార్యదర్శి, ప్రధాన కార్యదర్శి ఆర్థిక మరియు, లా హాజరయ్యారు. ఈ విషయాన్ని ఆరుసార్లు ఆర్థిక శాఖ ముందు ఉంచినా ఆమోదం లభించలేదని న్యాయశాఖ ప్రిన్సిపల్ సెక్రటరీ చేసిన వాదనను హైకోర్టు గుర్తించింది. మరోవైపు, ఈ నిబంధనలు ప్రధాన న్యాయమూర్తి పరిధికి మించినవని, రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 229 పరిధిలోకి రావని ఆర్థిక శాఖ, కార్యదర్శి సమర్పించారు. ప్రధాన న్యాయమూర్తి పరిధికి సంబంధించి, అభ్యంతరాన్ని తొలిసారిగా హైకోర్టు ముందు లేవనెత్తుతున్నట్లు హైకోర్టు గమనించింది. హైకోర్టు ఇలా గమనించింది:

> "5. అడిషనల్ అడ్వొకేట్ జనరల్ సహాయంతో రికార్డును పరిశీలిస్తే, ఈ కోర్టు ముందు అలాంటి అభ్యంతరాలేవీ కనిపించడం లేదు. మరో మాటలో చెప్పాలంటే, ఆర్థిక శాఖ అధికారుల వైఖరి ధిక్కారపూరితంగా ఉండటమే కాకుండా, అదే సమయంలో గౌరవనీయులైన ప్రధాన న్యాయమూర్తి/ఆర్టికల్ 229 యొక్క పరిధికి సంబంధించి వారి వైఖరి /సమర్పణ రికార్డు నుండి ప్రతిబింబించలేదు."

16. ఇటీవలి కాలంలో హైకోర్టు సిఫారసులన్నింటినీ అడ్డుకునేందుకు ఆర్థిక శాఖ ప్రయత్నిస్తోందని, ఆర్థిక శాఖ లేవనెత్తుతున్న అభ్యంతరాలను న్యాయశాఖ దృష్టికి తీసుకువెళ్లి ఉండాల్సిందని హైకోర్టు తరఫు న్యాయవాది చేసిన వాదనలను హైకోర్టు నమోదు చేసింది. హైకోర్టు ఇలా గమనించింది:

> "6. [...] గౌరవనీయులైన ప్రధాన న్యాయమూర్తి యొక్క పరిధి అనే అంశాన్ని, లేవనెత్తడానికి అధికారులు చేసిన సాహసం ఒక ప్రభుత్వ ఉద్యోగికి తగనిది మాత్రమే కాదు, అదే సమయంలో అది ధిక్కారం. ఈ అభ్యంతరాలు రికార్డుల్లో లేవు, న్యాయ సలహా కోసం న్యాయశాఖ దృష్టికి తీసుకురాలేదు. విశ్రాంత న్యాయమూర్తులకు ప్రయోజనాలను మంజూరు చేసే ప్రభుత్వ ఉత్తర్వు ఇప్పటికే అమలులో ఉంది, హైకోర్టు యొక్క ప్రతిపాదన మునుపటి ప్రభుత్వ ఉత్తర్వును సవరించడం మరియు/లేదా తొలగించడం ద్వారా దానిని చేర్చడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. ఏదీ లేనప్పుడు, అడ్డంకులు సృష్టించాలనే ఏకైక ఉద్దేశ్యంతో ఆర్టికల్ 229ని అనవసరంగా ప్రస్తావిస్తున్నారు."

17. పి.రామకృష్ణన్ రాజు (సుప్ర), జస్టిస్ వి.ఎస్.దవే (సుప్ర) ఇచ్చిన హామీలకు అనుగుణంగానే ఈ నిబంధనలు ఉన్నాయని హైకోర్టు వ్యాఖ్యానించింది. 2018, జూలై 3 నాటి ప్రభుత్వ ఉత్తర్వులను సవరించడం లేదా రద్దు చేయడం ద్వారా నిబంధనలను నోటిఫై చేయవచ్చని ఆర్థిక శాఖ కార్యదర్శి అంగీకరించారని హైకోర్టు పేర్కొంది. దీనిపై హైకోర్టు 'అభ్యంతరం లేదు' ఆధారం చేసుకుని ఈ క్రింది విధంగా ఆదేశాలు జారీ చేసింది:

> "22. హైకోర్టు సమర్పించిన ప్రతిపాదనలను నిబంధనల రూపంలో పొందుపరుస్తూ, ప్రభుత్వ ఉత్తర్వులు జారీ చేస్తే ఆర్థిక శాఖకు ఎలాంటి అభ్యంతరం ఉండదని ఆర్థిక శాఖ కార్యదర్శి నిష్పాక్షికంగా చెబుతున్నారు. ప్రతిపాదిత నియమనిబంధనలు/మార్గదర్శకాలకు అనుగుణంగా ఆర్థికపరమైన చిక్కులకు సంబంధించి ఆర్థిక శాఖకు ఎలాంటి అభ్యంతరాలు లేవని ఆయన పేర్కొన్నారు.
>
> .....
>
> 25. న్యాయశాఖ ముఖ్యకార్యదర్శి మరియు ఆర్థికశాఖ ముఖ్యకార్యదర్శి స్పష్టమైన వైఖరిని పరిగణనలోకి తీసుకుని ఈ కింది ఆదేశాలు జారీ చేశారు:
>
> 1. హైకోర్టు ప్రతిపాదించిన నియమాలు/మార్గదర్శకాలను 3 జూలై 2018 నాటి ప్రభుత్వ ఉత్తర్వులను సవరించడం/ చేర్చడం/ అధిగమించడం ద్వారా తక్షణమే నోటిఫై చేయాలి;

2. ఆ తర్వాత, వారం రోజుల్లో ఆర్థిక శాఖ ఆమోదం తెలపనుంది;

3. ప్రభుత్వ ఉత్తర్వు యొక్క నోటిఫికేషన్ మరియు దాని ఆమోదం, నిర్ణయించబడిన తేదీలో నమోదు చేయబడుతుంది;

4. ఒకవేళ ఆ ఉత్తర్వులను పాటించని పక్షంలో ఆర్థికశాఖ అదనపు ప్రధాన కార్యదర్శి, ఈ రోజు హాజరైన అధికారులు నిర్ణీత తేదీలో హాజరుకావాలన్నారు."

(ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడింది)

18. ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం 19 ఏప్రిల్, 2023న హైకోర్టులో రీకాల్ దరఖాస్తును దాఖలు చేసింది, దీని ఆధారంగా, మొదటి ఆక్షేపిత ఉత్తర్వును రీకాల్ చేయాలని కోరింది:

a. పై ఆదేశాలు జారీ చేసే అధికారం హైకోర్టుకు లేదు.

b. ఈ నిబంధనలు రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 229 పరిధిలోకి రావు.

c. నిబంధనలను తెలియజేయడానికి ముందు ఆర్థిక శాఖ యొక్క సమ్మతి/సలహా తీసుకోవాలి, కాబట్టి, రూల్స్ నోటిఫై చేయబడాలి మరియు ఆ తర్వాత ఆర్థిక శాఖ ఆమోదం పొందాలనే ఆదేశమును పాటించడం సాధ్యం కాదు; మరియు

d. హైకోర్టుల మాజీ న్యాయమూర్తులకు పదవీ విరమణ అనంతర ప్రయోజనాలకు సంబంధించిన చట్టాలు/ నిబంధనలను రూపొందించే అధికారం పార్లమెంటుకు మరియు కేంద్ర ప్రభుత్వానికి మాత్రమే ఉంది.

19. 2023, ఏప్రిల్ 19న హైకోర్టు రెండోసారి ఆక్షేపిత ఉత్తర్వులు జారీ చేసింది. ఆర్థికశాఖ అదనపు ప్రధాన కార్యదర్శి హాజరుకాలేదని, ఆర్థికశాఖ కార్యదర్శి, ఆర్థికశాఖ ప్రత్యేక కార్యదర్శి కూడా హాజరయ్యారని హైకోర్టు పేర్కొంది. 2018లో జారీ చేసిన ప్రభుత్వ ఉత్తర్వును మార్చినా లేదా సవరించినా తమకు ఎలాంటి 'అభ్యంతరం లేదు' అని ఆర్థిక శాఖ అధికారులు మొదటి ఆక్షేపిత ఉత్తర్వు తేదీ నాడు స్పష్టంగా పేర్కొన్నారని హైకోర్టు పేర్కొంది. రీకాల్ పిటిషన్ లో మొదటి ఉత్తర్వును పాటించకపోవడానికి సరైన కారణాలు ఏవీ సూచించనందున,

ఇది "ఎక్స్ ఫేసీ క్రిమినల్ ధిక్కరణ"గా పరిగణించబడుతుందని హైకోర్టు పేర్కొంది. హైకోర్టు ఇలా పేర్కొంది.

> "30. [..] మొత్తం అఫిడవిట్ ను పరిశీలిస్తే, అధికారులు ఉత్తర్వుల్లోని ఏ భాగాన్ని రీకాల్ చేయాలనుకుంటున్నారో స్పష్టంగా తెలియదని, మొత్తం ఉత్తర్వును రీకాల్ చేయాలని అందులో చేసిన అభ్యర్థనే తప్ప, మొత్తం మీద ఈ ఉత్తర్వు అభ్యతరకరముగా ఉందనే దానిపై ఎలాంటి కారణం చెప్పలేదు. మరో మాటలో చెప్పాలంటే, ఈ రోజు దాఖలు చేసిన అఫిడవిట్ తప్పుడుది, తప్పుదోవ పట్టించేది మరియు ఇందులోని అఫిడవిట్లు ఎక్స్పేసీ క్రిమినల్ ధిక్కారం కిందకు వస్తాయి.
>
> 31. నిర్దిష్ట అంశముపై, 2023, ఏప్రిల్ 4న జారీ చేసిన ఉత్తర్వులకు అనుగుణంగా 2023, ఏప్రిల్ 13న ప్రభుత్వ ప్రధాన కార్యదర్శి అధికారుల సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేసినట్లు రికార్డులను పరిశీలించిన కోర్టుకు హాజరైన అధికారులు తెలిపారు. ఈ ఆదేశాలను పాటించాలని అడ్వకేట్ జనరల్ అభిప్రాయపడ్డారు. 2023, ఏప్రిల్ 6 న న్యాయ శాఖ కార్యాలయం, విశ్రాంత న్యాయమూర్తులకు ప్రయోజనాలను అందించడానికి ప్రతిపాదిత ప్రభుత్వ ఉత్తర్వు/సవరణను ఆర్థిక శాఖ ఆమోదం కోసం పంపింది. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 229 ప్రకారం నిబంధనలను రూపొందించకూడదనే ప్రతిపాదన, తో వాస్తవాలను దాచిపెట్టారు. అధికారుల అభిప్రాయం ప్రకారం, ఆర్థిక శాఖ ఆమోదం మరియు న్యాయశాఖ సమర్పించిన తర్వాతే, ఈ అంశాన్ని కేబినెట్ ముందు ఉంచుతారు. ఈ నేపథ్యంలో, న్యాయశాఖ సమర్పించిన ప్రతిపాదనను ఎందుకు ఆమోదించబడలేదు లేదా దానిని ఎందుకు ఆమోదించకపోవడానికి గల కారణాన్ని అఫిడవిట్ లో వెల్లడించకపోవడం, ప్రభుత్వ ఉత్తర్వు లేదా రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 229 అంశాన్ని నోటిఫై చేసేటప్పుడు అనుసరించాల్సిన విధానానికి సంబంధించి పనికిమాలిన అంశాలను లేవనెత్తడంతో అఫిడవిట్ అబద్ధమే కాకుండా తప్పుదోవ పట్టించే విధంగా ఉంది. న్యాయశాఖ ప్రతిపాదించిన ప్రభుత్వ ఉత్తర్వులను ఆర్థిక శాఖ ఇప్పటి వరకు ఎందుకు ఆమోదించలేదో అఫిడవిట్ లో స్పష్టం చేయలేదు. హైకోర్టు సమర్పించిన ప్రతిపాదనను పాటించబోమని, తమ మితిమీరిన వైఖరి మరియు మొండివైఖరితో సరైన ఆధారం లేకుండా రిట్ కోర్టు ఉత్తర్వులను అమలు చేయడాన్ని ఆర్థిక శాఖ అధికారులు వ్యతిరేకిస్తున్నారు.
>
> 32. ఈ పరిస్థితుల్లో, అఫిడవిట్ లో పేర్కొన్న అంశాలను పరిగణనలోకి తీసుకుని వాస్తవాలను దాచిపెట్టి కోర్టును తప్పుదోవ పట్టించే అధికారుల తీరు కోర్టు క్రిమినల్ ధిక్కరణకు పాల్పడినట్లు ప్రాథమికంగా రుజువైంది."
>
> (ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడింది)

20. కోర్టుకు హాజరైన అధికారులు, సెక్రటరీ (ఆర్థిక శాఖ) మరియు ప్రత్యేక కార్యదర్శి (ఆర్థిక శాఖ)లను కస్టడీలోకి తీసుకుని, మరుసటి రోజు అభియోగాల రూపకల్పన కోసం కోర్టు ముందు హాజరుపరచాలని హైకోర్టు ఆదేశించింది. అంతేకాకుండా, ప్రధాన కార్యదర్శి మరియు అదనపు ప్రధాన కార్యదర్శి (ఆర్థిక శాఖ) మరుసటి రోజు కోర్టు ముందు హాజరు కావాలని కోర్టు వారికి బెయిలబుల్ వారెంట్లు జారీ చేసింది.

21. 4 ఏప్రిల్, 2023 మరియు 19 ఏప్రిల్, 2023 నాటి పై ఉత్తర్వులను ప్రస్తుత అప్పీల్ ద్వారా ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం సవాలు చేసింది. 20 ఏప్రిల్, 2023 నాటి మధ్యంతర ఉత్తర్వుల ద్వారా, ఈ కోర్టు ఆక్షేపిత ఉత్తర్వు అమలును నిలిపివేసింది మరియు కస్టడీలో ఉన్న ఉత్తర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ అధికారులను విడుదల చేయాలని ఆదేశించింది. ఈ కోర్టు ఇలా ఆదేశించింది:

> "4. జాబితా యొక్క తదుపరి తేదీ వరకు, 4 ఏప్రిల్, 2023 మరియు 19 ఏప్రిల్, 2023 నాటి అలహాబాద్‌లోని జ్యుడికేచర్ యొక్క హైకోర్టు ధర్మాసనం యొక్క ఆదేశాల అమలుపై స్టే ఉంటుంది.
>
> 5. అదుపులోకి తీసుకున్న ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వ అధికారులను తక్షణమే విడుదల చేయాలి.
>
> 6. ఈ కోర్టు యొక్క రిజిస్ట్రార్ (జ్యుడిషియల్) తక్షణ సమ్మతి కోసం అలహాబాద్‌లోని హైకోర్టు ఆఫ్ జ్యుడికేచర్ రిజిస్ట్రార్ జనరల్‌కు టెలిఫోన్‌లో మరియు ఇమెయిల్‌లో ఈ కోర్టు ఉత్తర్వులను తెలియజేయాలి."

22. కేంద్ర ప్రభుత్వం తరఫున మిస్టర్ తుషార్ మెహతా, సొలిసిటర్ జనరల్ తో కలిసి మిస్టర్ కేఎం నటరాజ్, అదనపు సొలిసిటర్ జనరల్; అలహాబాద్లోని విశ్రాంత సుప్రీంకోర్టు మరియు హైకోర్టు న్యాయమూర్తుల సంఘం తరఫున హాజరైన న్యాయవాది మిస్టర్ నిషిత్ అగర్వాల్ మరియు అలహాబాద్ హైకోర్టు తరఫున హాజరైన న్యాయవాది శ్రీమతి ప్రీతికా ద్వివేది వాదనలు మేము విన్నాము.

23. పక్షాలు ప్రతిపాదించిన ప్రత్యర్థుల వాదనలు విన్న తరువాత మరియు రికార్డులను పరిశీలించిన తరువాత, స్థూలంగా, మా పరిశీలనకు ఈ క్రింది చట్టపరమైన అంశాలు ఉత్పన్నమవుతాయి:

(i) హైకోర్టు మాజీ న్యాయమూర్తులకు పదవీ విరమణ అనంతర ప్రయోజనాలకు సంబంధించి ప్రధాన న్యాయమూర్తి ప్రతిపాదించిన నిబంధనలను నోటిఫై చేయాలని రాష్ట్ర ప్రభుత్వాన్ని ఆదేశించే అధికారం హైకోర్టుకు ఉందా;

(ii) రీకాల్ పిటిషన్ 'ధిక్కారం' అనే కారణంతో ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వ అధికారులపై హైకోర్టు క్రిమినల్ కోర్టు ధిక్కార అధికారాన్ని ప్రయోగించవచ్చా; మరియు

(iii) ప్రభుత్వ అధికారులు కోర్టు ముందు హాజరుకావాలని కోర్టులు ఆదేశించినప్పుడు మార్గనిర్దేశం చేయాల్సిన స్థూల మార్గదర్శకాలు.

II. ప్రధాన న్యాయమూర్తి ప్రతిపాదించిన నిబంధనల నోటిఫికేషన్‌ను ఆదేశించే అధికారం హైకోర్టుకు లేదు

24. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 229 ప్రకారమే ఈ నిబంధనలు రూపొందించినట్లు ప్రధాన న్యాయమూర్తి ప్రతిపాదించిన నిబంధనల పీఠిక స్పష్టంగా పేర్కొంది. ఆర్టికల్ 229 హైకోర్టుల 'అధికారులు మరియు సేవకులకు' సంబంధించినది. ఆర్టికల్ 229(2) హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి లేదా ప్రధాన న్యాయమూర్తిచే అధికారం పొందిన ఇతర న్యాయమూర్తి లేదా అధికారి ద్వారా నిర్దేశించబడిన నిబంధనల ప్రకారం హైకోర్టు అధికారులు మరియు సేవకుల సేవా షరతులు కలిగి ఉండాలి. ఆర్టికల్ 229(2) కింద రూపొందించిన నిబంధనలకు జీతభత్యాలు, భృతి, సెలవులు, పింఛన్లకు సంబంధించి రాష్ట్ర గవర్నర్ ఆమోదం అవసరమని ఆర్టికల్‌లోని నిబంధన తప్పనిసరి చేస్తుంది. ఆ నిబంధన క్రింది విధంగా ఉంది:

> 229. ఉన్నత న్యాయస్థానముల అధికారులు, సేవకులు మరియు వ్యయములు:– (1) ఉన్నత న్యాయస్థానపు అధికారుల మరియు సేవకుల నియామకము, ఆ న్యాయస్థానపు ముఖ్య న్యాయమూర్తిచే లేక ఆయన ఆదేశించునట్టి న్యాయస్థానపు ఇతర న్యాయాధీశునిచే లేక అధికారిచేగాని చేయబడవలెను:
>
> అయితే, రాజ్యము యొక్క గవర్నరు, నియమము ద్వారాను, ఆ నియమములో నిర్దిష్టపరచబడు సందర్భములలోను, ఇంతకుముందే ఆ న్యాయస్థానమునకు చెందియుండని ఏ వ్యక్తిగాని, రాజ్యపబ్లికు సేవ

కమీషనుతో సంప్రదించి పిమ్మట తప్ప, ఆ న్యాయస్థానమునకు సంబంధించిన ఎట్టి పదవిలోను నియమింపరాదని ఆపేక్షించవచ్చును.

(2) రాజ్య శాసనమండలి చేసిన ఏదేని శాసనము యొక్క నిబంధనలకు అధ్యధీనమై, ఉన్నత న్యాయస్థానము యొక్క అధికారుల మరియు సేవకుల సేవ షరతులు, ఆ న్యాయస్థానము యొక్క ముఖ్య న్యాయమూర్తిచే లేక ముఖ్య న్యాయమూర్తి అందు నిమిత్తము నియమాలవళిని చేయుటకై ప్రాధికారమొనగు ఆ న్యాయస్థానపు ఇతర న్యాయాధీశునిచే లేక అధికారిచే చేయబడిన నియమావళి ద్వారా విహితము చేయబడినవై యుండవలెను:

అయితే, ఈ ఖండము క్రింద చేయబడిన నియమావళి, జీతములకు, బత్తెములకు, సెలవులకు లేక పింఛనులకు సంబంధించినంత వరకు రాజ్య గవర్నరు యొక్క ఆమోదమును పొందవలెను.

(3) ఉన్నత న్యాయస్థానముల అధికారులకు మరియు సేవకులకు లేక వారిని గూర్చి చెల్లించవలసిన అన్నీ జీతములు, బత్తెములు, పింఛనులతో సహా, ఆ న్యాయస్థానపు పరిపాలనా వ్యయములు రాజ్య సంచిత నిధిపై ప్రభారమైయుండును మరియు న్యాయస్థానము పుచ్చుకొను ఫీజు లేక అన్యధనములు ఆ నిధిలో చేరియుండును.

(ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడింది)

25. ఆర్టికల్ 229(2) కేవలం హైకోర్టుల 'అధికారులు మరియు సేవకుల' సర్వీస్ షరతులకు సంబంధించినది మరియు హైకోర్టు న్యాయమూర్తులు (ప్రస్తుత మరియు విశ్రాంత న్యాయమూర్తులు ఇద్దరూ) చేర్చబడలేదు. ఆర్టికల్ 229 ప్రకారం హైకోర్టు మాజీ ప్రధాన న్యాయమూర్తులు, న్యాయమూర్తులకు చెల్లించాల్సిన పదవీ విరమణ అనంతర ప్రయోజనాలకు సంబంధించిన నిబంధనలను రూపొందించే అధికారం ప్రధాన న్యాయమూర్తికి లేదు. అందువల్ల, ప్రస్తుత కేసులో ప్రధాన న్యాయమూర్తి ప్రతిపాదించిన నియమాలు, ఆర్టికల్ 229 ప్రకారం ప్రధాన న్యాయమూర్తి యొక్క యోగ్యత పరిధిలోకి రావు. నిబంధనల ఉపోద్ఘాతంలోని నిబంధనపై ఆధారపడటం తప్పుగా ఉంది.

26. అధికారాన్ని ఉపయోగించేటప్పుడు, చట్టం యొక్క తప్పుడు నిబంధనను ప్రస్తావించినంత మాత్రాన, అధికారం యొక్క అధికారాన్ని మరొక చట్ట వనరులో కనుగొనగలిగినంత వరకు,

అది తనంతట తానుగా అధికారాన్ని ఉపయోగించడానికి విఘాతం కలిగించదు అనేది చట్టం యొక్క స్థిరమైన సూత్రం. అయితే, హైకోర్టు మాజీ న్యాయమూర్తుల పదవీ విరమణ అనంతర ప్రయోజనాల కోసం కట్టుదిట్టమైన నిబంధనలను రూపొందించే అధికారం ప్రధాన న్యాయమూర్తికి కల్పించే మరే ఇతర చట్ట వనరును హైకోర్టు నిబంధనలు, ఆక్షేపిత ఉత్తర్వులు లేదా ఈ కోర్టు ముందు సమర్పించిన సమర్పణలలో ప్రస్తావించలేదు. ఈ ఆక్షేపిత ఉత్తర్వులలో, రాష్ట్ర ప్రభుత్వంపై నిబంధనలు విధించడాన్ని సమర్థించేందుకు, హైకోర్టు, పి.రామకృష్ణంరాజు (సుప్రా) మరియు జస్టిస్ వి.ఎస్.దవే (సుప్రా)లోని ఈ కోర్టు తీర్పులను మాత్రమే సమర్థిస్తుంది.

27. మా అభిప్రాయం ప్రకారం, ప్రధాన న్యాయమూర్తి నిబంధనలను ప్రకటించడాన్ని సమర్థించడానికి ఈ కోర్టు తీర్పులపై ఆధారపడటం ఈ కోర్టు ఆదేశాలను తప్పుగా మరియు విస్తృతంగా అర్థం చేసుకోవడంపై ఆధారపడి ఉంటుంది. పైన చెప్పినట్లుగా, పి.రామకృష్ణన్ రాజు (సుప్ర) లోని ఈ కోర్టు ఆంధ్రప్రదేశ్ లో ఈ పథకాన్ని ప్రశంసించింది మరియు "ఇప్పటివరకు అటువంటి పథకాన్ని రూపొందించని రాష్ట్రాలు స్థానిక పరిస్థితులను బట్టి దీనిని రూపొందిస్తాయని కోర్టు ఆశిస్తుంది మరియు విశ్వసిస్తుంది" అని వ్యాఖ్యానించింది. అంతేకాకుండా, జస్టిస్ వి.ఎస్.దవే (సుప్రా)లో, ఉత్తర ప్రదేశ్ రాష్ట్రం ఇప్పటికే పదవీ విరమణ అనంతర ప్రయోజనాల కోసం ఒక పథకాన్ని రూపొందించిందని పేర్కొంటూ కోర్టు ధిక్కార చర్యలను ముగించింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ లో అవలంబించిన పథకానికి స్వల్ప వ్యత్యాసాలు అనుమతించదగినవని, రాష్ట్రాలు తమ తమ పథకాలను రూపొందించుకోవడానికి పి.రామకృష్ణన్ రాజు (సుప్ర)లో వెసులుబాటు కల్పించాలని హైకోర్టు అభిప్రాయపడింది. అంతేకాకుండా, "ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం కంటే తక్కువగా చెల్లించే భత్యాలు ఉన్న రాష్ట్రాలు, తగిన దశలో మరియు సమయంలో అటువంటి అలవెన్సులను పైకి సవరించాల్సిన అవసరాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకోవాలని" అని కోర్టు ఆదేశించింది.

28. పై తీర్పులలో, పదవీ విరమణ అనంతర ప్రయోజనాల కోసం పథకాలను రూపొందించాలని ఈ కోర్టు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలను ఆదేశించిందనడంలో ఎలాంటి సందేహం లేదు. ఈ కోర్టు యొక్క పై తీర్పులు, పరిపాలనా పరంగా వ్యవహరించే హైకోర్టుల ప్రధాన న్యాయమూర్తులకు మరియు మాజీ న్యాయమూర్తులకు పదవీ విరమణ అనంతర ప్రయోజనాలకు సంబంధించిన నిబంధనలను రూపొందించే అధికారాన్ని ఇవ్వలేదు, వీటిని రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు తప్పనిసరిగా నోటిఫై చేయాలి. అంతేకాక, వశ్యత అవసరాన్ని గుర్తించిన న్యాయస్థానం స్థానిక పరిస్థితులను సరిగ్గా లెక్కించడానికి రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు వెసులుబాటు కల్పించింది.

29. అంతేగాక, ఈ ఉత్తర్వుల్లో న్యాయపరంగా హైకోర్టు వ్యవహరించిన తీరు కూడా తప్పుగా ఉంది. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 226 ప్రకారం వ్యవహరించే హైకోర్టు, కార్యనిర్వాహక వ్యవస్థ విధులను హరించడానికి, కార్యనిర్వాహక వ్యవస్థ నిర్దేశించిన విధంగా తన నియమనిర్మాణ అధికారాన్ని ఉపయోగించమని బలవంతం చేయడానికి వీల్లేదు. తదుపరి విచారణ తేదీలోగా నిబంధనలను తప్పనిసరిగా నోటిఫై చేయాలని రాష్ట్ర ప్రభుత్వాన్ని బలవంతం చేయడం, మొదటి ఆక్షేపిత ఉత్తర్వులలో, ప్రధాన న్యాయమూర్తి ప్రతిపాదించిన నిబంధనలను నోటిఫై చేయడానికి హైకోర్టు మాండమస్ రిట్ జారీ చేయడమే. హైకోర్టు ఇలాంటి ఆదేశాలు ఆమోదయోగ్యం కాదని, రాజ్యాంగం నిర్దేశించిన అధికారాల విభజనకు విరుద్ధమన్నారు. ఒక నిర్దిష్ట అంశంపై మాండమస్ రిట్ ద్వారా లేదా మరేదైనా విధంగా నిబంధనలు రూపొందించాలని, హైకోర్టు, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాన్ని ఆదేశించజాలదు.

30. న్యాయపరంగా వ్యవహరించే హైకోర్టు తన పరిపాలనా అధికారాలను ఉపయోగించి ప్రధాన న్యాయమూర్తి ప్రతిపాదించిన నిబంధనలను నోటిఫై చేయాలని రాష్ట్ర ప్రభుత్వాన్ని బలవంతం చేయలేకపోయింది. ప్రభుత్వం విధాన రూపకల్పన వివిధ దశలను మరియు స్థానిక పరిస్థితులు, ఆర్థిక పరిగణనలు మరియు వివిధ శాఖల నుండి ఆమోదంతో సహా వివిధ అంశాలను పరిగణనలోకి తీసుకుంటుంది. ప్రధాన న్యాయమూర్తి ప్రతిపాదించిన నిబంధనలను నోటిఫై చేయడానికి రాష్ట్ర ప్రభుత్వాన్ని తప్పుదోవ పట్టించడానికి హైకోర్టు తన న్యాయాధికారాలను ఉపయోగించజాలదు. ఈ నిబంధనలను ప్రధాన న్యాయమూర్తి పరిధిలో లేకుండా జారీ చేసినందున, అవి రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి సూచనలతో సమానం. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం తన స్వంత నిర్ణయాధికారంలో నిబంధనల ఆకాంక్షను నిర్మాణాత్మకంగా పరిశీలించే స్వేచ్ఛను కలిగి ఉంది. అందువల్ల, హైకోర్టు ఆర్టికల్ 226 కింద తన అధికార పరిధిని దాటి, నిబంధనల పరిశీలనను వేగవంతం చేయమని అధికారులను తరచుగా పిలిపించడం మరియు క్రిమినల్ కోర్టు ధిక్కరణ బెదిరింపు కింద నిర్ణీత తేదీలోగా నిబంధనలను నోటిఫై చేయడానికి ఆదేశాలు జారీ చేయడం ద్వారా వ్యవహరించింది.

III. **చట్టపరమైన పరిష్కారాలను పొందడం మరియు ఒక ఉత్తర్వుకు చట్టపరమైన సవాలు చేసినందుకు ఒక పక్షముపై క్రిమినల్ ధిక్కారం ప్రారంభించబడదు.**

31. కోర్టు ధిక్కరణ చట్టం, 1971 'సివిల్ ధిక్కరణ' మరియు 'క్రిమినల్ ధిక్కరణ'లను ఈ క్రింది పదాల్లో నిర్వచిస్తుంది:

2. నిర్వచనాలు.– ఈ చట్టంలో, సందర్భం అవసరమైతే తప్ప, –
[...]

(b) "సివిల్ ధిక్కరణ" అంటే కోర్టు యొక్క ఏదైనా తీర్పు, డిక్రీ, ఆదేశాలు, ఉత్తర్వులు, రిట్ లేదా ఇతర ప్రక్రియను ఉద్దేశపూర్వకంగా ఉల్లంఘించడం లేదా కోర్టుకు ఇచ్చిన హామీని ఉద్దేశపూర్వకంగా ఉల్లంఘించడం;

(c) "క్రిమినల్ ధిక్కారం" అంటే ఏదైనా విషయం యొక్క ప్రచురణ (మాటల ద్వారా, మాటాడటం ద్వారా లేదా వ్రాయడం ద్వారా, లేదా సంకేతాల ద్వారా, లేదా కనిపించే వినతిపత్రాల ద్వారా లేదా మరేదైనా) లేదా ఏదైనా ఇతర చర్య ద్వారా–

(i) ఏదైనా కోర్టు అధికారాన్ని అపహాస్యం చేయడం లేదా కించపరచడం లేదా తక్కువ చేయడం లేదా తగ్గించడం; లేదా

(ii) పక్షపాతం, లేదా జోక్యం చేసుకోవడం లేదా ఏదైనా చట్టపరమైన ప్రక్రియ యొక్క సరైన మార్గంలో జోక్యం చేసుకోవడం; లేదా

(iii) మరేదైనా పద్ధతిలో చట్ట నిర్వహణలో జోక్యం చేసుకోవడం లేదా ఆటంకము కలిగించడం లేదా అడ్డుకోవడం లేదా నిరోధించడము;

32. ఈ చట్టం రెండు రకాల ధిక్కారాల మధ్య స్పష్టమైన వ్యత్యాసాన్ని చూపుతుంది. తీర్పు, డిక్రీ, ఆదేశాలు, ఉత్తర్వులు, రిట్ లేదా కోర్టు ప్రక్రియను ఉద్దేశపూర్వకంగా ఉల్లంఘించడం లేదా కోర్టుకు ఇచ్చిన హామీని ఉద్దేశపూర్వకంగా ఉల్లంఘించడం 'సివిల్ ధిక్కారం'గా పరిగణించబడుతుంది. మరోవైపు, 'నేరపూరిత ధిక్కారానికి' పరిమితి ఎక్కువ మరియు మరింత కఠినమైనది. ఇది ఏదైనా కోర్టు యొక్క అధికారాన్ని 'అపఖ్యాతి పాలు చేయడం' లేదా 'తగ్గించడం'; చట్టపరమైన చర్యలో పక్షపాతం లేదా జోక్యం చేసుకోవడం; లేదా న్యాయ నిర్వహణలో జోక్యం చేసుకోవడం లేదా అడ్డుకోవడం.

33. ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వ అధికారుల చర్యలు, క్రిమినల్ కోర్టు ధిక్కరణ కిందకు వస్తాయని, గతంలో ఇచ్చిన ఉత్తర్వులను పాటించకపోవడానికి సరైన కారణం లేదని, హైకోర్టు తన రెండో ఉత్తర్వుల్లో పేర్కొంది. హైకోర్టు అంచనా సరైనదని భావించినప్పటికీ, మొదటి ఆక్షేపిత ఉత్తర్వును పాటించకపోవడం గరిష్టంగా సివిల్ ధిక్కారంగా పరిగణించబడుతుంది. మొదటి

ఉత్తర్వులను పాటించకపోవడం క్రిమినల్ కోర్టు ధిక్కార ప్రమాణాన్ని ఎలా అనుగుణంగా ఉందో చెప్పడానికి హైకోర్టు ఎటువంటి కారణం చెప్పలేదు. ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వ అధికారులపై క్రిమినల్ ధిక్కారాన్ని ప్రయోగించి, వారిని కస్టడీలోకి తీసుకోవాలని ఆదేశించడం ద్వారా హైకోర్టు తొందరపాటుతో వ్యవహరించింది.

34. అయితే, మా అభిప్రాయం ప్రకారం, ప్రస్తుత కేసు యొక్క వాస్తవాలలో సివిల్ ధిక్కార ప్రమాణం కూడా నెరవేరలేదు. కోర్టు ధిక్కరణ చర్యలను ప్రారంభించేటప్పుడు, కోర్టు చాలా జాగ్రత్తగా వ్యవహరించాలని ఈ కోర్టు ఒక స్థిరమైన ఉదాహరణతో పేర్కొంది. ధిక్కార ప్రవర్తనకు సంబంధించి స్పష్టముగా కేసు ఉన్నప్పుడు మాత్రమే, ధిక్కరించిన వ్యక్తిని శిక్షించవలసి ఉంటుంది. కోర్టు ధిక్కరణ చర్యలను ప్రారంభించడానికి, హైకోర్టులకు ఉన్న అధికారాన్ని పక్షాలు లేదా వారి న్యాయవాదులు చట్టపరమైన పరిష్కారాలను పొందకుండా నిరోధించడానికి ఉపయోగించకూడదు.

35. ప్రస్తుత సందర్భంలో, ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రం రీకాల్ దరఖాస్తును దాఖలు చేయడానికి చట్టబద్ధమైన పరిష్కారాన్ని పొందుతోంది. రికార్డులను పరిశీలిస్తే, సరైన పద్ధతిలోనే దరఖాస్తు దాఖలైనట్లు తెలుస్తోంది. ప్రధాన న్యాయమూర్తి సమర్థతపై, హైకోర్టులో ఆర్థిక శాఖ ఆందోళన వ్యక్తం చేయడమే కాకుండా, ఆ శాఖకు సంబంధించిన ఫైల్ నోట్స్ మరియు కేంద్ర ప్రభుత్వానికి లేఖలతో సహా దాని మునుపటి ప్రవర్తన కూడా ఈ అభ్యంతరం గతంలో లేవనెత్తినట్లు సూచిస్తుంది. రీకాల్ దరఖాస్తులో ప్రభుత్వం తీసుకున్న చట్టపరమైన వైఖరి, వారి చట్టపరమైన పరిష్కారాన్ని పొందాలనే వారి కోరికపై ఆధారపడి ఉంది మరియు మొదటి ఉత్తర్వులను ఉద్దేశపూర్వకంగా ఉల్లంఘించకూడదు.

36. మొదటి ఉత్తర్వులను పాటించడంలో, చట్టపరమైన అడ్డంకులకు సంబంధించి ఉత్తర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వం లేవనెత్తిన అభ్యంతరాలను, హైకోర్టు ఎన్నడూ పరిష్కరించలేదు. దీనికి బదులుగా, హైకోర్టు ఈ అభ్యంతరాన్ని చట్టాన్ని అడ్డుకునే ప్రయత్నంగా పరిగణించింది, కారణాలు చెప్పడానికి కూడా ప్రయత్నించలేదు. పైన పేర్కొన్న ప్రమాణాలను వర్తింపజేస్తే, ఉత్తర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ చర్యలు 'క్రిమినల్ ధిక్కారం' కాకుండా 'సివిల్ ధిక్కారం' కిందకు కూడా రాలేదని స్పష్టమవుతుంది. కోర్టు ముందు హాజరైన అధికారులను కస్టడీలోకి తీసుకోవాలని ఆదేశించడం ద్వారా, హైకోర్టు హడావుడిగా వ్యవహరించాల్సిన పరిస్థితులు లేవు. కోర్టు ధిక్కరణ చట్టంలోని సెక్షన్ 14 ప్రకారం అనుమతించిన ఈ సంక్షిప్త ప్రక్రియను సాధారణ

విషయముగా పరిగణించలేమని, అసాధారణ పరిస్థితులకు మాత్రమే ఇది వర్తిస్తుందని పేర్కొంది.

37. లైలా డేవిడ్ వర్సెస్ మహారాష్ట్ర రాష్ట్రం, [(2009) 10 SCC 337] లో ఈ కోర్టు నిర్వహించినట్లుగా, అటువంటి సారాంశ ప్రక్రియ, అసాధారణ సందర్భాల్లో మాత్రమే ఉపయోగించబడుతుంది, ఉదాహరణకు:

> ".....వారి ప్రవర్తనను వివరించే అవకాశం ఇచ్చిన తరువాత, సమకాలీనులు తమ అసభ్య ప్రవర్తనకు పశ్చాత్తాపం వ్యక్తం చేయకపోవడమే కాకుండా, వారు ఒక కొత్త రిట్ పిటిషన్ దాఖలు చేయడం ద్వారా మరింత ముందుకు వెళ్లారు, దీనిలో గతంలో చేసిన అభ్యంతరకరమైన వ్యాఖ్యలను పునరావృతం చేయడమే కాకుండా, అసభ్యకరమైన మరియు మితిలేని భాషను ఉపయోగించడంలో కొన్ని కొత్త కోణాలను ఆశ్రయించారు. న్యాయవ్యవస్థపైనే కాకుండా దేశంలో అత్యున్నత పదవుల్లో ఉన్నవారిపై కూడా అభ్యంతరకరమైన ఆరోపణలు చేయడం, అనైతిక ప్రవర్తనకు పాల్పడటం, అభ్యంతరకరమైన ఆరోపణలు చేయడం వంటి వాటికి కోర్టు చూపిన ఉదార వైఖరిని న్యాయవాదులు లైసెన్స్ గా తీసుకున్నందున కనికరం చూపలేని కేసుల్లో ఇదొకటి."

ప్రస్తుత సందర్భంలో అలాంటి పరిస్థితి లేదు. అందువల్ల క్రిమినల్ కోర్టు ధిక్కరణకు పాల్పడటం, ప్రభుత్వ అధికారులను అదుపులోకి తీసుకోవడం సరికాదన్నారు.

IV. కోర్టుల ముందు ప్రభుత్వ అధికారులను పిలిపించడం

38. ముగింపుకు ముందు, ఉత్తర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ అధికారులను తరచూ పిలిపించడంలో హైకోర్టు వ్యవహరించిన తీరును గమనించాలి. ప్రభుత్వం ఒక పక్షంగా ఉండి, పరిమిత పరిస్థితుల్లో మాత్రమే ఆశ్రయించగల సందర్భాల్లో ప్రభుత్వ అధికారులు కోర్టుల ముందు హాజరుకావడం సాధారణ చర్యగా పరిమితం కాకూడదు. ప్రభుత్వ అధికారుల హాజరును పిలిచే అధికారాన్ని ఉపయోగించడం, ముఖ్యంగా ధిక్కార బెదిరింపుతో, ప్రభుత్వంపై ఒత్తిడి తీసుకురావడానికి ఒక సాధనంగా ఉపయోగించకూడదు.

39. అటార్నీ జనరల్, సొలిసిటర్ జనరల్ లేదా రాష్ట్రాల అడ్వొకేట్ జనరల్ వంటి న్యాయాధికారులకు అఫిడవిట్ లేదా సూచనలపై అనుమతి లేకుండా, కోర్టులో ప్రభుత్వ అధికారులు చేసే కేవలం హామీలపై ఆధారపడకుండా ఉండాలి. ప్రభుత్వ అధికారులను భౌతికంగా హాజరుపరిచే ముందు న్యాయస్థానాలు న్యాయాధికారుల పాత్రను తెలుసుకోవాలి.

40. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 76 ప్రకారం అటార్నీ జనరల్ ను రాష్ట్రపతి నియమిస్తారు మరియు సలహా హోదాలో పనిచేస్తారు, కేంద్ర ప్రభుత్వానికి న్యాయ సలహాను అందిస్తారు. అటార్నీ జనరల్ యొక్క బాధ్యతలలో చట్టపరమైన విషయాలపై సలహా ఇవ్వడం, కేటాయించిన చట్టపరమైన విధులను నిర్వహించడం మరియు వివిధ కోర్టులలో ప్రభుత్వానికి ప్రాతినిధ్యం వహించడం వంటివి ఉంటాయి. అదేవిధంగా, రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 165 ప్రకారం అడ్వొకేట్ జనరల్ ను ప్రతి రాష్ట్ర గవర్నర్ నియమిస్తారు. అడ్వొకేట్ జనరల్ రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికి న్యాయసలహా అందిస్తారు, కేటాయించిన విధంగా న్యాయ విధులు నిర్వహిస్తారు, రాజ్యాంగం అందించిన విధులను నిర్వర్తిస్తారు. సొలిసిటర్ జనరల్, అదనపు సొలిసిటర్ జనరల్, రాష్ట్రాల తరఫున అదనపు అడ్వొకేట్స్ జనరల్ సహా పలువురు న్యాయాధికారులు కూడా కేంద్ర, రాష్ట్రాలకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నారు. వీరు ప్రభుత్వంలోని వివిధ శాఖల నుంచి సూచనలు పొంది కోర్టుల్లో ప్రభుత్వానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తారు.

41. న్యాయస్థానాలకు మరియు ప్రభుత్వానికి మధ్య న్యాయాధికారులు ప్రాధమిక సంప్రదింపుల కేంద్రంగా వ్యవహరిస్తారు. వారు ఒక సంస్థగా ప్రభుత్వానికి ప్రాతినిధ్యం వహించడమే కాకుండా, ప్రభుత్వంలోని వివిధ విభాగాలు మరియు అధికారులకు కూడా ప్రాతినిధ్యం వహిస్తారు. ఈ కోర్టు, మొహమ్మద్ ఇక్బాల్ ఖండాలీ వర్సెస్ అబ్దుల్ మజిద్ రాథర్, [(1994) 4 SCC 34] ధిక్కార పిటిషన్‌లో అప్పీలుదారు తరపున హాజరుకాకుండా మరియు అదనపు అడ్వొకేట్ జనరల్ ను కోర్టు ధిక్కరణ పిటిషన్ లో పిటిషనర్ తరఫున వాదించవద్దని, కేవలం కోర్టుకు సహకరించాలని ఆదేశించడం సమంజసం కాదని అభిప్రాయపడ్డారు.

42. ప్రస్తుత కేసులో అఫిడవిట్ పై ఉత్తరప్రదేశ్ ప్రభుత్వం తీసుకున్న చట్టపరమైన వైఖరిని తేల్చడానికి లేదా కోర్టుకు హాజరైన అదనపు అడ్వొకేట్ జనరల్ ను విచారించడానికి బదులుగా, హైకోర్టు పదేపదే ప్రభుత్వ అధికారులను పిలిచింది. ఆర్థిక శాఖ అధికారులు హైకోర్టులో చేసిన "నిరభ్యంతర పత్రం" ఆధారంగా నిబంధనలను నోటిఫై చేయాలని ప్రభుత్వాన్ని ఆదేశించింది. అఫిడవిట్‌పై సమర్పణలు కోరవచ్చు మరియు ప్రభుత్వ న్యాయ అధికారులు సూచనలతో కోర్టుకు హాజరైన సందర్భాల్లో ఇటువంటి పరిస్థితులను నివారించవచ్చు. ప్రధాన కార్యదర్శి సహా అధికారులపై కూడా హైకోర్టు బెయిలబుల్ వారెంట్‌లు జారీ చేయడం, అసలు విచారణకు కూడా సమన్లు ఇవ్వకపోవడం, ప్రభుత్వంపై అనవసరంగా ఒత్తిడి తెచ్చేందుకు హైకోర్టు చేస్తున్న ప్రయత్నాన్ని సూచిస్తోంది.

43. ఆ ఉత్తర ప్రదేశ్ రాష్ట్ర కోర్టు వర్సెస్ మనోజ్ కుమార్ శర్మ, [(2021) 7 ఎస్సిసి 806] ప్రభుత్వ అధికారులను తరచుగా "ఎలాంటి సంకోచము లేకుండా" {at the drop of a hat} పిలవడంపై ఆగ్రహం వ్యక్తం చేసింది. ఈ కోర్టు ఇలా తీర్పునిచ్చింది:

"17. కొన్ని హైకోర్టుల్లో అధికారులను ఎలాంటి సంకోచము లేకుండా పిలిపించి ప్రత్యక్షంగానోమరియు పరోక్షంగానో ఒత్తిడి తెచ్చే పద్ధతి ఏర్పడింది. న్యాయవ్యవస్థ మరియు కార్యనిర్వాహక వ్యవస్థల మధ్య అధికారాల విభజన రేఖను దాటడానికి అధికారులను పిలిపించి, ఒకరకంగా కోర్టు ఇష్టానుసారముగా ఉత్తర్వులు జారీ చేసేలా, వారిపై ఒత్తిడి తేవాలని చూస్తున్నారు.

18. కార్యనిర్వాహక వర్గంలోని ప్రభుత్వాధికారులు కూడా పాలనలో మూడవ అవయవముగా తమ విధులను నిర్వర్తిస్తున్నారు. అధికారుల చర్యలు మరియు నిర్ణయాలు వారికి ప్రయోజనం చేకూర్చేలా కాకుండా ప్రజాధనం సంరక్షకుడిగా మరియు పాలనా ప్రయోజనాల దృష్ట్యా కొన్ని నిర్ణయాలు తీసుకోవాల్సి ఉంటుంది. న్యాయసమీక్షకు నోచుకోని నిర్ణయాన్ని హైకోర్టు కొట్టివేయడానికి ఎల్లప్పుడూ సిద్ధంగా ఉంటుంది, కానీ అధికారులను తరచుగా పిలవడం ఎంతమాత్రం ఆమోదయోగ్యం కాదు. ఇదే విషయాన్ని కఠినమైన పదాలతో ఖండించాల్సి ఉంటుంది.

...

21. అందువల్ల, ప్రభుత్వ అధికారులను అనవసరంగా కోర్టుకు పిలవరాదని, పునరుద్ఘాటించాల్సిన సమయం ఆసన్నమైందని మేము భావిస్తున్నాము. ఒక అధికారిని కోర్టుకు పిలిచినప్పుడు కోర్టు గౌరవం, ఔన్నత్యం పెరగవు. న్యాయస్థానాన్ని గౌరవించాలని ఆదేశించాలి మరియు డిమాండ్ చేయకూడదు మరియు ప్రభుత్వ అధికారులను పిలవడం ద్వారా అది మెరుగుపరచబడదు. ప్రభుత్వ అధికారి హాజరు, ఇతర అధికారిక కార్యక్రమాలను పణంగా పెట్టే వారి దృష్టి మరలుతుంది. ఒక్కోసారి అధికారులు దూరప్రయాణాలు కూడా చేయాల్సి వస్తోంది. అందువల్ల, అధికారికి అప్పగించిన అనేక ముఖ్యమైన పనులు ఆలస్యమవుతాయి, అధికారిపై అదనపు భారాన్ని సృష్టిస్తాయి లేదా అతని అభిప్రాయం కోసం వేచి ఉన్న నిర్ణయాలను ఆలస్యం చేస్తాయి కాబట్టి ఆ అధికారికి సమన్లు జారీ చేయడం ప్రజా ప్రయోజనాలకు విరుద్ధం. ప్రస్తుతానికి, కోర్టుల్లో నిర్ణీత కాలపరిమితితో కూడిన విచారణ జరిపే విధానం లేనందున, కోర్టు విచారణకు కూడా సమయం పడుతోంది. కోర్టులో ఒక అధికారి ఉండటం కంటే ఎక్కువ ప్రభావవంతమైన కలం యొక్క శక్తి కోర్టులకు ఉంది. ఏదైనా ప్రత్యేకమైన అంశం కోర్టు ముందు పరిశీలనకు వచ్చి, ప్రభుత్వం తరపున వాదించే న్యాయవాది సమాధానం చెప్పలేకపోతే, అటువంటి సందేహాన్ని ఉత్తర్వులో రాయాలని, ప్రతిస్పందించడానికి ప్రభుత్వానికి లేదా దాని అధికారులకు సమయం ఇవ్వాలని సూచించారు."

(ప్రాధాన్యత ఇవ్వబడింది)

44. న్యాయస్థానాలు మొదటి అస్త్రంగా అధికారులను పిలవడం మానుకోవాలి. ప్రభుత్వ అధికారుల చర్యలు మరియు నిర్ణయాలు న్యాయసమీక్షకు లోబడి ఉన్నప్పటికీ, సరైన కారణం లేకుండా తరచూ అధికారులను పిలవడం సరికాదు. సంయమనం పాటించడం, ప్రభుత్వ అధికారులపై అనుచిత వ్యాఖ్యలు చేయకుండా ఉండటం, న్యాయాధికారుల విధులను గుర్తించడం న్యాయమైన, సమతుల్య న్యాయ వ్యవస్థకు దోహదం చేస్తాయి. న్యాయస్థానాల ముందు ప్రభుత్వానికి మరియు దాని అధికారులకు ప్రాతినిధ్యం వహించే న్యాయాధికారుల రాజ్యాంగ లేదా వృత్తిపరమైన ఆదేశాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకొని దేశవ్యాప్తంగా న్యాయస్థానాలు గౌరవం మరియు వృత్తిపరమైన వాతావరణాన్ని పెంపొందించాలి. ప్రభుత్వానికి ప్రాతినిధ్యం వహించే న్యాయాధికారులపై ఆధారపడకుండా, నిరంతరం ప్రభుత్వ అధికారులను పిలిపించడం రాజ్యాంగం నిర్దేశించిన ఆలోచనా విధానానికి విరుద్ధం.

45. నా గౌరవనీయ సహోద్యోగులు జస్టిస్ జె.బి.పర్దివాలా, జస్టిస్ మనోజ్ మిశ్రాలతో జరిపిన చర్చల్లో పంచుకున్న విలువైన అంతర్దృష్టులతో, మేము కోర్టుల ముందు ప్రభుత్వ అధికారుల హాజరును ప్రత్యేకంగా ప్రస్తావిస్తూ ఒక ప్రామాణిక ఆపరేటింగ్ విధానాన్ని {స్టాండర్డ్ ఆపరేటింగ్ ప్రొసీజర్ (SOP)} ను రూపొందించాము. దాని మూలంలో, న్యాయస్థానాలు స్థిరత్వం మరియు సంయమనం పాటించాల్సిన ఆవశ్యకతను ఈ SOP నొక్కి చెబుతోంది. ప్రభుత్వ అధికారులను ఏకపక్షంగా, తరచూ పిలిపించడం నుంచి కోర్టులను తప్పించి, వాటి పనితీరులో పరిపక్వతను పెంపొందించడం ద్వారా మార్గదర్శకంగా పనిచేయాలని లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది. SOP ఈ క్రింద ఇవ్వబడింది:

కోర్టు విచారణలో ప్రభుత్వ అధికారుల వ్యక్తిగత హాజరుపై స్టాండర్డ్ ఆపరేటింగ్ ప్రొసీజర్ (SOP)

ఈ స్టాండర్డ్ ఆపరేటింగ్ ప్రొసీజర్, సుప్రీంకోర్టు మరియు హైకోర్టులు మరియు సంబంధిత అప్పీలేట్ మరియు/లేదా అసలు అధికార పరిధి లేదా కోర్టు ధిక్కరణకు సంబంధించిన విచారణలో ప్రభుత్వానికి సంబంధించిన అన్ని కోర్టు విచారణలకు వర్తిస్తుంది.

5. ఒక వివాదానికి సంబంధించిన తీర్పు పెండింగ్ లో ఉన్న వ్యక్తిగత హాజరు

1.1 రికార్డులో తీసుకున్న సాక్ష్యాల స్వభావం ఆధారంగా, విచారణను స్థూలంగా మూడు వర్గాలుగా వర్గీకరించవచ్చు:

a. సాక్ష్యం–ఆధారిత తీర్పు: ఈ విచారణలలో పత్రాలు లేదా మౌఖికమైన వాంగ్మూలములు వంటి సాక్ష్యాలు ఉంటాయి. ఈ విచారణలో, సాక్ష్యం కోసం లేదా సంబంధిత పత్రాలను సమర్పించడానికి ప్రభుత్వ అధికారి భౌతికంగా హాజరుకావలసి ఉంటుంది. సివిల్ ప్రొసీజర్ కోడ్, 1908 లేదా క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ కోడ్, 1973 వంటి ప్రక్రియ నియమాలు ఈ ప్రక్రియలను నియంత్రిస్తాయి.

b. సారాంశ ప్రక్రియలు: ఈ విచారణలు, తరచుగా సారాంశం ప్రక్రియలు అని పిలుస్తారు, ఇవి అఫిడవిట్లు, పత్రాలు లేదా నివేదికలపై ఆధారపడి ఉంటాయి. ఇవి సాధారణంగా హైకోర్టు నిర్దేశించిన కోర్టు నియమాలు మరియు సహజ న్యాయ సూత్రాల ద్వారా నిర్వహించబడతాయి.

c. వ్యతిరేకత లేని విచారణలు: వ్యతిరేకము కానీ ప్రక్రియలను విచారించేటప్పుడు, ప్రభుత్వ న్యాయాధికారులు పరిష్కరించలేని సంక్లిష్టమైన విధానం లేదా సాంకేతిక విషయాన్ని అర్థం చేసుకోవడానికి కోర్టుకు ప్రభుత్వ అధికారుల హాజరు అవసరం కావచ్చు.

1.2 పైన పేర్కొన్న పేరా 1.1(a) కిందకు వచ్చే కేసుల్లో కాకుండా అఫిడవిట్లు మరియు ఇతర పత్రాల ద్వారా సమస్యలను పరిష్కరించగలిగితే, భౌతికముగా హాజరు కావడం అవసరం ఉండకపోవచ్చు.

1.3 నిర్దిష్టమైన సమాచారం అందించబడటం లేదని లేదా ఉద్దేశపూర్వకంగా నిలుపుదల చేయబడిందని లేదా సరైన విషయం అణచివేయబడటం లేదా తప్పుగా సూచించబడిందని కోర్టు ప్రాథమికంగా సంతృప్తి చెందిన సందర్భాలలో ప్రభుత్వ అధికారి యొక్క హాజరును ఆదేశించవచ్చు.

1.4 అఫిడవిట్ లో అధికారి వైఖరి కోర్టు అభిప్రాయానికి భిన్నంగా ఉన్నంత మాత్రాన కోర్టు అధికారి హాజరును ఆదేశించకూడదు. అటువంటి సందర్భాల్లో, ఇప్పటికే ఉన్న రికార్డుల ఆధారంగా సమస్యను పరిష్కరించగలిగితే, తదనుగుణంగా అర్హతల ఆధారంగా నిర్ణయించాలి.

6.వ్యక్తిగత హాజరును నిర్దేశించడానికి ముందు ప్రక్రియ:

2.1 అసాధారణమైన సందర్భాల్లో, ప్రభుత్వ అధికారి వ్యక్తిగతంగా హాజరు కావడానికి కోర్టు పిలుపునిస్తే, మొదటి ఎంపికగా, వీడియో కాన్ఫరెన్సింగ్ ద్వారా అధికారి ముందు హాజరు కావడానికి కోర్టు అనుమతించాలి.

2.2 VC హాజరు మరియు వీక్షణ కొరకు ఇన్విటేషన్ లింక్ ను కోర్టు రిజిస్ట్రీ నిర్దేశిత విచారణకు కనీసం ఒక రోజు ముందు సంబంధిత అధికారి యొక్క SMS/ఇమెయిల్/వాట్సప్ ద్వారా ఇవ్వబడ్డ మొబైల్ నెంబరు(లు)/ఇ-మెయిల్ ID(లు)కు పంపాలి.

2.3 ఒక అధికారి యొక్క వ్యక్తిగత హాజరును ఆదేశించినప్పుడు, అటువంటి హాజరు ఎందుకు అవసరమో కారణాలను నమోదు చేయాలి.

2.4 వ్యక్తిగతంగా హాజరు కావడానికి తగిన నోటీసు ఇవ్వడం, అటువంటి హాజరుకు తగినంత సమయం ఇవ్వడం, అధికారికి ముందుగానే అందించాలి. దీంతో అధికారులు సంసిద్ధంగా వచ్చి తమకు సమన్లు జారీ చేసిన కేసును సక్రమంగా విచారించేందుకు కోర్టుకు తగిన సహకారం అందించడానికి వీలవుతుంది.

7. ప్రభుత్వ అధికారుల వ్యక్తిగత హాజరు సమయంలో ప్రక్రియ: ఒక అధికారి లేదా పార్టీ యొక్క వ్యక్తిగత హాజరును కోర్టు ఆదేశించిన సందర్భాల్లో, ఈ క్రింది విధానాలు సిఫార్సు చేయబడతాయి:

45.1 నిర్ణీత కల వ్యవధి (షెడ్యూల్డ్ టైమ్ స్లాట్): ఒక అధికారి లేదా పక్షం యొక్క వ్యక్తిగత హాజరు తప్పనిసరి అయిన విషయాలను పరిష్కరించడానికి కోర్టు సాధ్యమైనంత వరకు ఒక నిర్దిష్ట టైమ్ వ్యవధిని కేటాయించాలి.

45.2 అధికారుల యొక్క తీరు: విచారణలో పాల్గొనే ప్రభుత్వ అధికారులు విచారణ అంతటా నిలబడాల్సిన అవసరం లేదు. అధికారి స్పందించేటప్పుడు లేదా కోర్టులో ప్రకటనలు చేస్తున్నప్పుడు మాత్రమే నిలబడాలి.

45.3 విచారణ సందర్భంగా అధికారిని అవమానించేలా మౌఖికమైన వ్యాఖ్యలు చేయడం మానుకోవాలి.

45.4 కోర్టు తన ముందు హాజరయ్యే అధికారి శారీరక స్వరూపం, విద్యా నేపథ్యం లేదా సామాజిక స్థితిపై ఎటువంటి వ్యాఖ్యలు చేయకుండా ఉండాలి.

45.5 న్యాయస్థానాలు గౌరవం మరియు వృత్తి నైపుణ్యంతో కూడిన వాతావరణాన్ని పెంపొందించాలి. వారి కార్యాలయానికి వర్తించే నిర్దేశిత దుస్తుల కోడ్‌ను ఉల్లంఘిస్తే తప్ప కోర్టుకు హాజరయ్యే అధికారి దుస్తులపై వ్యాఖ్యలను నివారించాలి.

8.ప్రభుత్వం ద్వారా న్యాయపరమైన ఆదేశాలను పాటించడానికి కాలవ్యవధి:

4.1 సంక్లిష్టమైన విధానపరమైన విషయాలతో కూడిన న్యాయపరమైన ఆదేశాలను పాటించేలా చూసుకోవడానికి ప్రభుత్వం వివిధ స్థాయిల నిర్ణయాలను నిర్వహించేలా చేయాల్సి ఉంటుంది. కోర్టు తన ఆదేశాలను పాటించడానికి నిర్దిష్ట కాలపరిమితిని నిర్ణయించే ముందు ఈ సంక్లిష్టతలను పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి, కేసు యొక్క ప్రత్యేకతల ప్రకారం, సహేతుకమైన కాలపరిమితిని కోర్టు గుర్తించాలి.

4.2 ఒకవేళ ఇప్పటికే ఒక ఉత్తర్వు జారీ చేయబడి, ప్రభుత్వం నిర్దిష్ట కాలపరిమితిని పునఃసమీక్షించాలని కోరితే, కోర్టు అటువంటి అభ్యర్థనలను స్వీకరించవచ్చు మరియు న్యాయపరమైన ఉత్తర్వులను పాటించడానికి సవరించిన, సహేతుకమైన కాలపరిమితిని అనుమతించవచ్చు, సవరణలను పరిగణనలోకి తీసుకోవడానికి విచారణకు అనుమతిస్తుంది.

9. కోర్టు విచారణల అమలు/ధిక్కారం కోసం వ్యక్తిగత హాజరు:

5.1 కోర్టు ధిక్కార చర్యలు ప్రారంభించేటప్పుడు కోర్టు జాగ్రత్తగా, సంయమనంతో వ్యవహరించాలని, న్యాయబద్ధమైన, నిష్పాక్షికమైన ప్రక్రియ జరిగేలా చూడాలన్నారు.

5.2 కోర్టు ధిక్కరణ ప్రాథమిక నిర్ధారణ: తన ఆదేశాలను ఉద్దేశపూర్వకంగా ధిక్కరించడం ద్వారా కోర్టు ధిక్కారానికి ఏర్పాటు చేసిన విచారణలో, కోర్టు సాధారణంగా వ్యక్తిగత హాజరును ఆదేశించడానికి బదులుగా, వారి చర్యలకు వివరణ కోరుతూ ధిక్కరించినవారికి నోటీసు జారీ చేయాలి.

5.3 నోటీసు మరియు తదుపరి చర్యలు: నోటీసు జారీ చేసిన తరువాత, ఆరోపణలు ఎదుర్కొంటున్న వ్యక్తి నుండి ప్రతిస్పందనను కోర్టు జాగ్రత్తగా పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి. వారి స్పందన లేదా గైర్హాజరును బట్టి తగిన కార్యాచరణను నిర్ణయించాలి. ఆరోపణ యొక్క తీవ్రత ఆధారముగా, కోర్టు సమకాలీన వ్యక్తి యొక్క వ్యక్తిగత హాజరును ఆదేశించవచ్చు.

5.4 వ్యక్తిగత హాజరుకు ఆదేశించే విధానం: ప్రభుత్వ అధికారి భౌతికంగా హాజరుకావాల్సిన సందర్భాల్లో, వ్యక్తిగతంగా హాజరు కావడానికి ముందస్తు నోటీసు ఇవ్వాలి, ఇది సిద్ధం చేయడానికి తగినంత సమయాన్ని అందివ్వాలి. అయితే, మొదటి ఎంపికగా ఆ అధికారి వీడియో కాన్ఫరెన్స్ ద్వారా తమ ముందు హాజరయ్యేందుకు కోర్టు అనుమతించాలి.

5.5 నిబంధనలు పాటించకపోవడం: విధానపరమైన జాప్యం లేదా సాంకేతిక కారణాలను పరిగణనలోకి తీసుకొని, పాటించని సందర్భాలను కోర్టు అంచనా వేయాలి. అసలు ఉత్తర్వులో నిర్దిష్ట సమ్మతి కాలపరిమితి లేనట్లయితే, సమ్మతిని సులభతరం చేయడానికి తగిన పొడిగింపును మంజూరు చేయడాన్ని పరిగణించాలి.

5.6 సమ్మతి గడువును ఉత్తర్వుల్లో పేర్కొన్నప్పుడు మరియు ఇబ్బందులు తలెత్తినప్పుడు, పొడిగింపు లేదా స్టే కోసం దరఖాస్తును జారీ చేసే కోర్టు లేదా సంబంధిత అప్పీలేట్ / ఉన్నత న్యాయస్థానం ముందు సమర్పించడానికి కోర్టు అనుమతించాలి.

46. సంక్షిప్తంగా, ఈ తీర్పులో వచ్చిన తీర్మానాలు ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నాయి:

a. హైకోర్టు మాజీ న్యాయమూర్తులకు పదవీ విరమణ అనంతర ప్రయోజనాలకు సంబంధించి ప్రధాన న్యాయమూర్తి ప్రతిపాదించిన నిబంధనలను నోటిఫై చేయాలని రాష్ట్ర ప్రభుత్వాన్ని ఆదేశించే అధికారం హైకోర్టుకు లేదు. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 229 ప్రకారం నిబంధనలను రూపొందించే అధికారం ప్రధాన న్యాయమూర్తికు లేదు. అంతేగాక, న్యాయపరంగా వ్యవహరించే హైకోర్టుకు పరిపాలనా పరంగా తాము ప్రతిపాదించిన నిబంధనలను రూపొందించాలని ప్రభుత్వాన్ని ఆదేశించే అధికారం లేదు.

b. మొదటి ఉత్తర్వులను వెనక్కి తీసుకోవాలన్న దరఖాస్తు 'ధిక్కారం' అనే కారణంతో ఉత్తర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వ అధికారులపై క్రిమినల్ కోర్టు ధిక్కార అధికారాన్ని హైకోర్టు ప్రయోగించలేదు. అధికారుల చర్యలు 'క్రిమినల్ ధిక్కారం' మరియు 'సివిల్ ధిక్కారం' రెండు, ప్రమాణాలకు అనుగుణంగా లేవు.

c. కోర్టు ధిక్కరణ బెదిరిస్తూ ప్రభుత్వంపై ఒత్తిడి తీసుకురావడానికి ప్రభుత్వ అధికారులను తరచూ పిలిపించుకునే విషయంలో హైకోర్టు వ్యవహరించిన తీరు ఆమోదయోగ్యం కాదు. ప్రభుత్వానికి ప్రాతినిధ్యం వహించే న్యాయాధికారులపై ఆధారపడకుండా, అఫిడవిట్ పై

ప్రభుత్వం సమర్పించే సమర్పణలపై ఆధారపడకుండా పదేపదే అధికారులను పిలిపించడం రాజ్యాంగం నిర్దేశించిన ఆలోచన విధానానికి విరుద్ధం.

d. ఈ తీర్పులోని పేరా 45లో కోర్టు రూపొందించిన కోర్టు ప్రక్రియలో ప్రభుత్వ అధికారుల వ్యక్తిగత హాజరుపై SOPని దేశవ్యాప్తంగా అన్ని కోర్టులు తప్పనిసరిగా పాటించాలి. అన్ని హైకోర్టులు పైన రూపొందించిన SOPని పరిగణనలోకి తీసుకున్న తర్వాత, కోర్టులో ప్రభుత్వ అధికారుల హాజరును నియంత్రించేందుకు నియమాలను రూపొందించడాన్ని పరిశీలిస్తాయి.

47. 4 ఏప్రిల్, 2023 మరియు 19 ఏప్రిల్, 2023 నాటి ఆక్షేపిత ఉత్తర్వులు రెండూ రద్దు చేయబడతాయి మరియు అప్పీళ్లు పరిష్కరించబడతాయి. ఈ తీర్పులో చేసిన వ్యాఖ్యల దృష్ట్యా, రిట్ పిటిషన్ ను విచారించే స్వేచ్ఛ హైకోర్టుకు ఉంది.

48. తీర్పును ప్రతి హైకోర్టు యొక్క రిజిస్ట్రార్ జనరల్‌కు తెలియజేయాలని రిజిస్ట్రీని ఆదేశించాం.

49. పెండింగ్‌లో ఉన్న దరఖాస్తులు, ఏవైనా ఉంటే, అవి పరిష్కరించబడ్డాయి.

[డా.ధనంజయ వై చంద్రచూడ్, ప్రధాన న్యాయమూర్తి.]

[జె.బి.పార్దివాలా, న్యాయమూర్తి]

[మనోజ్ మిశ్రా, న్యాయమూర్తి,]

న్యూఢిల్లీ,
జనవరి, 03, 2024.